

Prečišćeni tekst Pravilnika o bližim uslovima u pogledu upravljanja, kontrole i evidencije podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte obuhvata sljedeće propise:

1. Pravilnik o bližim uslovima u pogledu upravljanja, kontrole i evidencije podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte ("Službeni list Crne Gore", br. 021/26 od 19.02.2026),
2. Pravilnik o izmjenama Pravilnika o bližim uslovima u pogledu upravljanja, kontrole i evidencije podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte ("Službeni list Crne Gore", br. 108/26 od 24.07.2026), u kojima je naznačen njihov dan stupanja na snagu.

PRAVILNIK

O BLIŽIM USLOVIMA U POGLEDU UPRAVLJANJA, KONTROLE I EVIDENCIJE PODATAKA O EMISIJAMA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE

("Službeni list Crne Gore", br. 021/26 od 19.02.2026, 108/26 od 24.07.2026)

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se bliži uslovi u pogledu upravljanja, kontrole i evidencije podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte, koje treba da ispunjava operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operator vazduhoplova i brodarsko društvo.

Značenje izraza

Član 2

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeća značenja:

- 1) aktivnosti protoka podataka su aktivnosti povezane sa prikupljanjem, obradom i rukovanjem podacima koji su potrebni za pripremanje izvještaja o emisijama gasova sa efektom staklene bašte;
- 2) inherentni rizik je podložnost nekog parametra u godišnjem izvještaju o emisijama pogrešnim iskazima koji mogu biti materijalne greške, pojedinačno ili kada se saberu sa drugim pogrešnim iskazima, prije nego što se uzme u obzir efekat bilo kojih povezanih kontrolnih aktivnosti;
- 3) kontrolni rizik je podložnost nekog parametra u godišnjem izvještaju o emisijama pogrešnim iskazima koji mogu biti materijalne greške, pojedinačno ili kada se saberu sa drugim pogrešnim iskazima, a koji kontrolni sistem nije spriječio ili detektovao i ispravio na vrijeme;
- 4) posredni podaci su godišnje vrijednosti koje su empirijski potvrđene ili su izvedene iz prihvaćenih izvora, a koje operater ili regulisani subjekat koristi umjesto podataka o djelatnosti, količina otpremljenog goriva ili faktora proračuna kako bi obezbijedio potpuno izvještavanje kada na osnovu propisane metodologije praćenja nije moguće proizvesti sve potrebne faktore proračuna, podatke o djelatnosti ili količini otpremljenog goriva.

Upravljanje podacima

Član 3

Operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operator vazduhoplova ili brodarsko društvo uspostavlja, dokumentuje, sprovodi i održava pisane postupke za upravljanje protokom podataka i kontrolu kvaliteta podataka pri praćenju i izvještavanju o emisijama gasova sa efektom staklene bašte i obezbjeđuje da godišnji izvještaji o emisijama, nastali sprovođenjem tih postupaka, ne sadrže pogrešno prikazane podatke i da su usklađeni sa planom praćenja i ovim pravilnikom.

Postupak za upravljanje protokom podataka u planu praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte (u daljem tekstu: plan praćenja) obuhvata:

- naziv postupka;
- sljedljive reference za taj postupak, koje se mogu provjeriti;
- identifikaciju radnog mjesta lica ili odjeljenja koje sprovodi postupak ili njime upravlja ili proizvodi podatke značajne za njegovo sprovođenje;
- kratak opis postupka kojim se omogućava operateru, regulisanom subjektu, organu uprave ili verifikatoru da razumije ključne parametre i izvršene radnje;

- lokaciju na kojoj se čuva relevantna evidencija i druge informacije;
- ime korišćenog elektronskog sistema, gdje je to primjenljivo;
- listu EN standarda i drugih standarda, gdje je to relevantno;
- identifikaciju primarnih izvora podataka.

Takođe je neophodno opisati:

- svaki korak u protoku podataka od ulaznih podataka do obračunatih godišnjih emisija i efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljen-dioksida, kojim se predstavlja faza i interakcija protoka podataka, uključujući relevantne formule i korake preduzete sa ciljem agregiranja podataka;
- relevantne korake obrade podataka za svaku aktivnost protoka podataka, uključujući formule i podatke korišćene za utvrđivanje emisija;
- relevantne sisteme korišćene za elektronsku obradu i čuvanje podataka i interakcije između takvih sistema i drugih inputa, uključujući i ručni unos podataka;
- način na koji se bilježe ishodi, odnosno rezultati aktivnosti protoka podataka.

Kontrola podataka

Član 4

Operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operator vazduhoplova ili brodarsko društvo uspostavlja kontrolu podataka putem informacionog sistema kojim obezbjeđuje upravljanje podacima u skladu sa članom 3 ovog pravilnika.

Kontrola podataka obuhvata:

- ocjenu inherentnog rizika i kontrolnog rizika koja se zasniva na pisanim postupcima;
- postupke za kontrolne aktivnosti kojima se smanjuju prepoznati rizici, a koji sadrže najmanje:
- obezbjeđenje kvaliteta podataka mjerne opreme;
- obezbjeđenje kvaliteta podataka sistema informacione tehnologije korišćenog za aktivnosti protoka podataka, uključujući procesnu kontrolu računarske tehnologije;
- raspodjelu dužnosti za sprovođenje aktivnosti protoka podataka i kontrolnih aktivnosti i upravljanje neophodnim stručnim sposobnostima;
- internu kontrolu i validaciju podataka;
- korekcije i korektivne mjere;
- kontrolu procesa povjerenih trećim licima;
- čuvanje evidencije i dokumentacije uključujući upravljanje verzijama dokumenata.

Bliži uslovi u pogledu kontrole podataka dati su u Prilogu 1 ovog pravilnika.

Operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operator vazduhoplova ili brodarsko društvo prati efikasnost sistema kontrole podataka kroz interne provjere i uzimanje u obzir nalaza verifikatora pri verifikaciji godišnjih izvještaja o emisijama.

Ako se utvrdi da je sistem kontrole podataka neefikasan ili nesrazmjeran prepoznatim rizicima, neophodno je unaprijediti sistem kontrole i prema potrebi prilagoditi plan praćenja ili pisane postupke za aktivnosti protoka podataka, procjenu rizika i kontrolne aktivnosti.

Interna kontrola i validacija podataka

Član 5

Interna kontrola i validacija podataka vrši se na osnovu prepoznatih inherentnih rizika i sadrži najmanje:

- provjeru kompletnosti podataka;
- poređenje podataka prikupljenih tokom nekoliko godina;
- poređenje podataka sa vrijednostima iz drugih sistema za prikupljanje podataka, uključujući, gdje je primjenljivo:
- poređenje podataka o kupljenom gorivu ili materijalu sa podacima o potrošenom gorivu ili materijalu u gorivu ili materijalu na zalihama za odgovarajući izvor toka emisija;
- poređenje faktora proračuna koji su utvrđeni analizom, proračunati ili dobijeni od snabdijevača gorivom ili materijalom sa referentnim faktorima utvrđenim na nacionalnom ili međunarodnom nivou za uporediva goriva ili materijale;

- poređenje emisija dobijenih primjenom metodologije zasnovane na mjerenju sa rezultatima potvrđivanja podataka;
- poređenje agregiranih podataka sa sirovim podacima.

Korekcija podataka za koje je odbijena validacija vrši se na način kojim se obezbjeđuje da ne dođe do potcjenjivanja emisija sa efektom staklene bašte.

Procesi povjereni trećim licima

Član 6

Kada je jedna ili više aktivnosti protoka podataka ili kontrolnih aktivnosti povjerena trećem licu, operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operator vazduhoplova ili brodarsko društvo sprovodi provjeru kvaliteta povjerenih aktivnosti protoka podataka ili kontrolnih aktivnosti tako što:

- definiše odgovarajuće uslove vezane za rezultate povjerenih procesa i metode koje se koriste u tim procesima;
- provjerava kvalitet rezultata i korišćenje zahtijevanih metoda;
- osigurava da se povjerene aktivnosti sprovode u skladu sa ocjenom inherentnog rizika i kontrolnog rizika.

Evidencija podataka

Član 7

Operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operater vazduhoplova ili brodarsko društvo čuva evidenciju svih relevantnih podataka i informacija uključujući i podatke iz Priloga 2 ovog pravilnika.

Dokumentovani i arhivirani podaci treba da omoguće verifikaciju godišnjeg izvještaja o emisijama.

Prijavljeni podaci koji su sadržani u sistemu za elektronsko izvještavanje i upravljanje podacima koje uspostavlja organ uprave mogu se smatrati podacima koje čuva operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operator vazduhoplova ili brodarsko društvo ukoliko im je omogućen pristup tim podacima.

Podaci iz st. 1, 2 i 3 ovog člana dostupni su za primjenu aktivnosti protoka podataka i kontrolnih aktivnosti i na zahtjev se dostavljaju organu uprave i verifikatoru.

Prilozi

Član 8

Prilozi 1 i 2 čine sastavni dio ovog pravilnika.

Stupanje na snagu

Član 9

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

PRILOG 1

KONTROLA PODATAKA

1. Obezbjeđenje kvaliteta podataka mjerne opreme

Kvalitet podataka dobijenih putem mjerne opreme osigurava se kalibracijom i periodičnom provjerom ispravnosti, uključujući i testiranje opreme prije početka upotrebe, kao i sljedljivo poređenje sa međunarodnim mjernim standardima, ako su dostupni, srazmjerno prepoznatim rizicima i u skladu sa ovim pravilnikom. Kada se komponente mjernog sistema ne mogu kalibrisati one se navode u planu praćenja sa predlogom alternativnih kontrolnih aktivnosti. Ako se ustanovi da oprema ne ispunjava zahtijevane uslove, bez odlaganja se preduzimaju neophodne korektivne mjere.

Za obezbjeđenje kvaliteta podataka mjernih sistema za kontinuirano mjerenje, primjenjuje se standard MEST EN 14181 - "Obezbjeđenje kvaliteta podataka za automatske mjerne sisteme", uključujući i paralelnu primjenu standardnih referentnih metoda najmanje jednom godišnje, koju sprovodi kvalifikovano osoblje.

Kada obezbjeđenje kvaliteta podataka zahtijeva poređenje sa graničnim vrijednostima emisija kao neophodnim parametrom za kalibraciju i provjeru performansi, prosječna godišnja satna koncentracija gasova sa efektom staklene bašte uzima se kao alternativna vrijednost. Ako se u tom postupku ustanovi neusklađenost sa zahtjevima kvaliteta

podataka, uključujući i neophodnost ponovne kalibracije, neophodno je preduzeti korektivne mjere utvrđene u skladu sa ovim prilogom.

2. Obezbjedenje kvaliteta informacione tehnologije

Obezbjedenje kvaliteta sistema informacione tehnologije uključuje kontrolu pristupa, kontrolu izrade bezbjednosnih kopija (back-up), povraćaja podataka ili sistema i planiranja kontinuiteta i bezbjednosti.

Sistem informacione tehnologije treba da je dizajniran, dokumentovan, testiran, korišćen, održavan i kontrolisan tako da omogućava obradu pouzdanih, tačnih i pravovremenih podataka srazmjerno prepoznatim rizicima.

3. Ostale mjere kontrole podataka

Za svaku aktivnost protoka podataka i kontrolnu aktivnost određuje se odgovorna osoba, tako da se odvoje suprotstavljene aktivnosti, a ako nijesu predviđene druge kontrolne aktivnosti, za sve aktivnosti protoka podataka, srazmjerno prepoznatim inherentnim rizicima, obezbjeđuje se da sve važne informacije i podatke potvrdi barem jedna osoba koja nije učestvovala u utvrđivanju i evidentiranju tih podataka.

Korekcije i korektivne mjere primjenjuju se ukoliko se utvrdi da bilo koja aktivnost protoka podataka ili kontrolna aktivnost nije efikasna ili je van okvira utvrđenih pisanim postupcima za te aktivnosti.

Korekcije i korektivne mjere se primjenjuju u skladu sa ocjenom inherentnog rizika i kontrolnog rizika, pri čemu se potreba njihove primjene utvrđuje na osnovu:

- ocjene valjanosti rezultata svakog koraka aktivnosti protoka podataka ili kontrolne aktivnosti,
- utvrđivanja uzroka neispravnosti funkcionisanja ili uzroka identifikovane greške;
- primjene odgovarajuće korektivne mjere, uključujući ispravku bilo kojeg podatka u izvještaju o emisijama gasova sa efektom staklene bašte.

Ako metod procjene nije unaprijed utvrđen pisanim postupkom, utvrđuje se i dostavlja nadležnom organu uprave na odobrenje kao izmjena plana praćenja.

Kada nedostaju podaci za utvrđivanje emisija iz određenog postrojenja ili aktivnosti regulisanog subjekta, koristi se odgovarajući metod procjene za utvrđivanje konzervativne alternativne vrijednosti za određeni period ili nedostajući parametar.

Kada nedostaju podaci za utvrđivanje emisija operatora vazduhoplova za jedan ili više letova, koriste se odgovarajuće alternativne vrijednosti za određeni period koje se izračunavaju u skladu sa metodom navedenom u planu praćenja.

Ako alternativne vrijednosti nije moguće utvrditi, emisije za taj let ili letove mogu se procijeniti na osnovu potrošnje goriva utvrđene pomoću alata koje koristi Eurocontrol ili druga relevantna organizacija, a kojima se mogu obraditi informacije o vazdušnom saobraćaju tako da ne dovode do potcjenjivanja emisija gasova sa efektom staklene bašte.

Ako broj letova za koje nedostaju podaci premašuje 5% od ukupnog broja letova tokom godine o kojima se izvještava, neophodno je unapređenje metodologije praćenja emisija.

PRILOG 2

1. OSNOVNI PODACI KOJE ČUVAJU OPERATER STACIONARNOG POSTROJENJA, REGULISANI SUBJEKT, OPERATER VAZDUHOPLOVA ILI BRODARSKO DRUŠTVO

- 1) Odobreni plan praćenja
- 2) Dokumentacija kojom se obrazlaže izbor metodologije praćenja i dokumentaciju o privremenim ili trajnim izmjenama metodologije i, gdje je primjenljivo podatke o nivoima procjene odobrenim od organa uprave;
- 3) Sve relevantne ažurirane verzije plana praćenja koje su dostavljene organu uprave i odgovore organa uprave;
- 4) Svi postupci koji se u pisanom obliku prilažu uz plan praćenja uključujući i plan uzorkovanja, gdje je primjenljivo i pisane postupke aktivnosti protoka podataka i kontrolnih aktivnosti;
- 5) Spisak svih verzija korišćenih planova praćenja i svih pratećih postupaka;
- 6) Dokumentacija o raspodjeli dužnosti vezanih za praćenje i izvještavanje;
- 7) Ocjena rizika koju je sproveo operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekt, operater vazduhoplova ili brodarsko društvo, gdje je primjenljivo;
- 8) Izvještaji o poboljšanju metodologije praćenja;
- 9) Verifikovani godišnji izvještaji o emisijama gasova sa efektom staklene bašte;

- 10) Izvještaji o verifikaciji;
- 11) Ostale informacije koje su identifikovane kao zahtijevane za verifikaciju godišnjeg izvještaja o emisijama.

2. SPECIFIČNI PODACI ZA OPERATERE STACIONARNIH POSTROJENJA

- 1) Dozvola za emisije gasova sa efektom staklene bašte i sva njena produženja ili izmjene;
- 2) Ocjena nesigurnosti, gdje je primjenljivo;
- 3) Za postrojenja koja primjenjuju metodologiju zasnovanu na proračunu:
 - a) podaci o aktivnostima korišćene za bilo koji proračun emisija za svaki izvor toka kategorisan u skladu sa vrstom goriva i materijala;
 - b) lista svih standardnih vrijednosti koje su korišćene kao faktori proračuna, gdje je primjenljivo;
 - c) cjelokupan skup rezultata uzorkovanja i analiza za utvrđivanje faktora proračuna;
 - d) dokumentacija o svim postupcima koji su ocjenjeni kao neefikasni i preduzetim korekcijama i korektivnim mjerama;
 - e) sve rezultate kalibracije i održavanja mjernih instrumenata.
- 4) Dodatna dokumentacija za postrojenja koja koriste metodologiju zasnovanu na mjerenju:
 - a) dokumentacija kojom se obrazlaže izbor metodologije praćenja;
 - b) podaci korišćeni za analizu nesigurnosti za svaki izvor emisija kategorisan po industrijskom procesu;
 - c) podaci korišćeni za potvrđivanje proračuna i rezultata proračuna;
 - d) detaljan tehnički opis mjernog sistema za kontinuirano mjerenje uključujući i dokumentaciju o odobrenju od nadležnog organa;
 - e) sirovi i agregirani podaci iz mjernog sistema za kontinuirano mjerenje, uključujući i dokumentaciju o promjenama tokom vremena, evidenciju o testiranju, periodima isključenja ili kvara, kalibraciji, popravkama i održavanju;
 - f) dokumentaciju o promjenama mjernog sistema za kontinuirano mjerenje tokom vremena;
 - g) svi rezultati kalibracije i održavanja mjernog instrumenta;
 - h) gdje je primjenljivo, model bilansa mase koji se koristi za utvrđivanje alternativnih vrijednosti i pretpostavke na kojima se on zasniva;
- 5) Kada se koristi alternativna metodologija praćenja koja nije zasnovana na nivoima procjene, čuvaju se svi podaci neophodni za utvrđivanje emisija za tokove izvora i izvore emisija na koje je primjenjena, posredni podaci za podatke o aktivnostima, faktori proračuna i drugi parametri o kojima bi se izvještavalo po metodologiji zasnovanoj na nivoima procjene;
- 6) Dodatni podaci za primarnu proizvodnju aluminijuma:
 - a) dokumentacija o rezultatima mjernih kampanja za utvrđivanje specifičnih emisionih faktora CF₄ i C₂F₆ za to postrojenje;
 - b) dokumentacija o rezultatima utvrđivanja efikasnosti sakupljanja fugitivnih emisija;
 - c) svi relevantni podaci o primarnoj proizvodnji aluminijuma, trajanju i frekvenciji anodnog efekta ili prenapona;
- 7) Dodatni podaci za kaptazu, aktivnosti transporta i skladištenja ugljen-dioksida:
 - a) dokumentacija o količini ugljen-dioksida ubrizganog u skladišni kompleks od strane postrojenja koja obavljaju geološko skladištenje ugljen-dioksida;
 - b) reprezentativni agregirani podaci o pritisku i temperaturi u transportnoj infrastrukturi;
 - c) kopija dozvole za skladištenje, uključujući odobreni plan praćenja;
 - d) izvještaji dostavljeni u skladu sa propisima kojima se uređuje geološko skladištenje ugljen-dioksida;
 - e) izvještaji o rezultatima inspekcijskog nadzora izvršenog u skladu sa tim propisima;
 - f) dokumentacija o sprovedenim korektivnim mjerama.
- 8) Dodatni podaci za ugljenik koji je trajno hemijski vezan u proizvodima, gdje je primjenljivo:
 - a) dokumentacija o količini ugljenika koji je trajno hemijski vezan;
 - b) vrste proizvoda gdje je ugljenik trajno hemijski vezan, proizvedena količina i namjena proizvoda;

3. SPECIFIČNI PODACI ZA OPERATORE VAZDUHOPLOVA

- 1) Lista vazduhoplova koje posjeduje, iznajmljuje od trećih lica ili iznajmljuje trećim licima i neophodna evidencija za kompletiranje te liste, sa podacima za svaki vazduhoplov o datumu kada je uvršten ili uklonjen sa liste flote tog operatora;
- 2) Lista letova za svaki izvještajni period, uključujući ICAO oznaku para aerodroma (odlazni i dolazni) za svaki let, kao i neophodne podatke kojima se kompletira ova lista;
- 3) Relevantne podatke korišćene za utvrđivanje potrošnje goriva i emisija;
- 4) Dokumentaciju o praćenju emisija, uključujući dokumentaciju o metodologiji za nadoknadu nedostajućih podataka, gdje je primjenljivo, broj letova za koje nedostaju podaci, i ako podaci nedostaju za više od 5% ukupnog broja prijavljenih letova, razloge za nedostatak podataka i dokumentacija o preduzetim korektivnim mjerama;
- 5) Dokumentaciju o praćenju efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljen-dioksida:
 - 1) svi podaci koje operator prati da bi izračunao ekvivalent ugljen-dioksida po letu u skladu sa propisanom metodologijom;
 - 2) ako operator ne koristi NEATS, broj letova za koje nedostaju podaci i odgovarajuće standardne vrijednosti korišćene za nadoknadu tih podataka u skladu sa propisanom metodologijom.

4. SPECIFIČNI PODACI ZA REGULISANE SUBJEKTE

- 1) Lista tokova goriva za svaki izvještajni period i neophodna evidencija za kompletiranje te liste, uključujući kategorizaciju tokova goriva;
- 2) Način distribucije goriva i gdje je primjenljivo, vrste posrednih korisnika, ukoliko to ne predstavlja preveliko administrativno opterećenje;
- 3) Podatke o vrsti i namjeni goriva uključujući i CRF kodove finalnih sektora u kojima se koriste, agregirane na dostupnom nivou;
- 4) Relevantni podaci korišćeni za utvrđivanje otpremljenih količina goriva za svaki tok goriva;
- 5) Lista standardnih vrijednosti korišćenih za faktore proračuna, gdje je primjenljivo;
- 6) Faktor opsega za svaki tok goriva, uključujući i identifikaciju finalnog sektora potrošnje kao i svi relevantni podaci kojima se potkrepljuje ta identifikacija;
- 7) Primjenjeni nivoi procjene uključujući obrazloženja u slučaju odstupanja od propisanog nivoa;
- 8) Kompletan set podataka o uzorkovanjima i rezultatima analize korišćenim za utvrđivanje faktora proračuna;
- 9) Dokumentacija o svim neefikasnim postupcima na koje su primjenjene korekcije i korektivne mjere;
- 10) Svi rezultati kalibracije i održavanja mjernih instrumenata;
- 11) Lista postrojenja kojima se otprema gorivo za potrošnju, uključujući nazive, adrese i brojeve dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte i količine goriva isporučenog tim postrojenjima u izvještajnom periodu.